

verdreven, hadden de Nederlandse burgers vóór september '44 individueel van de aanwezigheid van de *Wehrmacht* maar weinig last gehad. Bij velen was nog wel bij het zien van die Duitse militairen een gevoel van ergernis naar boven blijven komen (in grote delen van het platteland zag men die militairen overigens nauwelijks), maar de *Wehrmacht* had buiten de geïndeundeerde gebieden in het dagelijks bestaan van de burgerij maar zelden ingegrepen of laten ingrijpen. Dat was wèl geschied in juli '42 toen ten behoeve van de Duitse militairen onverhoeds ruim 50 000 fietsen in beslag waren genomen. 'Nauwelijks enige andere daad der bezetters (heeft)', schreef toen *Het Parool*, 'een zo wilde woede gewekt als deze massale rijwioldiefstal'¹; 'der Niederländer, der fast mit der fiets geboren wird, sieht', aldus de constatering van de *Feldkommandantur* in het westen des lands, 'in der Wegnahme desselben so ungefähr das Schlimmste, was ihn treffen konnte.'² Wel te verstaan: die actie in '42 was uitgevoerd door de Nederlandse politie, maar van de tweede helft van september '44 af waren het Duitse militairen die links en rechts, veelal met de wapens dreigend, fietsen inpikten – fietsen die men nog méér nodig had dan tevoren: in de grote steden toen daar het vervoer per tram wegviel, en in het gehele land toen men (en geen trein reed meer!) de boer op moest gaan om aanvulling te vinden voor de slinkende rantsoenen. Wat de *Wehrmacht* deed, werd als roof beschouwd en voor de overige wilde 'vorderingen' alsook voor de inzamelingsactie van kleding en dekens gold hetzelfde.

Men kreeg nu evenwel ook met de *Wehrmacht* te maken als een instantie die bloedige represailles nam. In dat opzicht had *Wehrmachtbefehlshaber* Christiansen in augustus '42 al diepe afschuw gewekt: hij was het geweest die eerst had geëist dat twintig van de in Noord-Brabant vastzittende gijzelaars zouden worden geëxecuteerd wegens een notabele mislukte spoorwegaanslag in Rotterdam, en die vervolgens had aanvaard dat zijn naam werd genoemd in Rauters bekendmaking betreffende het fusilleren van vijf gijzelaars – de bevolking wist: dat had Christiansen zo gewild, en in het maandrapport van zijn eigen staf was geconstateerd, 'dass seit Beginn der Besetzungszeit kein deutscher Schlag so stark empfunden wurde . . . Soviel Hass wurde wohl selten mit einem Mal festgestellt.'³

'Van militaire zaken had', zo schreven wij in deel 4 van ons werk (in de paragraaf 'Christiansen' van hoofdstuk 2), 'de *Wehrmachtbefehlshaber* weinig verstand en van Nederland begreep hij nog minder . . . De politiek

¹ *Het Parool*, 41 (25 juli 1942), p. 4-5. ² *WBN*, *Feldkommandantur* 724: 'Lage- und Stimmungsbericht', 31 juli 1942, p. 3. ³ 'Auszug aus Monatsbericht *WBN*, Monat August 1942', p. 2 (Neur. doc. PS-1857).